УДК 373.3.31

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-85-96

Правова Нінель Володимирівна,
магістр початкової освіти,
асистент кафедри філологічних дисциплін
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
pravovalug1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6793-5562>

КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНО-СИТУАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ

Стратегічний розвиток сучасної української держави зумовлює трансформацію освітнього простору, зокрема змісту початкової загальної освіти. Основними орієнтирами у цьому процесі є державні документи: закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про мови», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, концепція «Нова українська школа». Пріоритетним напрямом реформування початкової освіти є процес навчання мови та літератури молодших школярів на засадах комунікативного та компетентнісного підходів.

Сучасна парадигма початкової мовної освіти характеризується посиленням вимог й реалізацією нових підходів до розвитку мовної особистості учня початкової школи. У Державному стандарті початкової освіти (2018) метою «вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, <...>; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» (Державний стандарт початкової освіти, 2018, с. 4). Отже, стратегічним напрямом мовно-літературної освітньої галузі визначено становлення ключової - комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти, що є однією із важливих умов формування їхньої успішності в освітньому процесі та соціальному просторі. У світлі цього потребують актуалізації питання комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів на уроках української мови та літературного читання.

Проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку, формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти активно досліджувалася у наукових розвідках психологів, психолінгвістів, лінгводидактів. Становлення мовленнєвої особистості дитини висвітлено у працях М. Жинкіна, І. Зимньої, Г. Костюка, В. Котирло, О. Кочерги, О. Леонтьєва, М. Львова, І. Синиці та ін.; обґрунтування необхідності компетентнісного підходу до формування знань і вмінь учнів молодшого шкільного віку, комунікативної спрямованості мовно-літературної освіти у початковій ланці школи здійснено вітчизняними науковцями О. Алексєєвою, В. Бадер, Л. Варзацькою, О. Васильєвою, М. Вашуленко, О. Вашуленко, І. Гудзик, С. Дубовик, А. Каніщенко, І. Курлішук, Г. Лещенко, Н. Максименко, О. Мельничайко, О. Петрук, К. Пономарьовою, Н. Ростикус, О. Савченко, О. Хорошковською, Ю. Шалівською та ін.

Водночас аналіз наукового фонду на тлі багатогранності вивчення проблеми комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів початкової школи дозволив констатувати недостатній рівень розробленості прикладного її аспекту. Передусім потребують пошуку, розробки і впровадження інноваційні технології, які гарантують формування в учнів умінь комунікативно доцільно користуватися виражальними засобами мови, її типами, стилями, жанрами у будь-яких ситуаціях спілкування, здатності до вибору оптимальних варіантів ефективної взаємодії, умінь знаходити лінії поведінки у комунікації.

Спостереження за освітнім процесом у початковій школі показали, що спілкування як найбільш розповсюджена сфера мовленнєвої діяльності, комунікативно-мовленнєві вміння не досягають у багатьох учнів рівня нормативної сформованості.

Отже, визначити й обґрунтувати оптимальні підходи до комунікативно-мовленнєвого розвитку здобувачів початкової освіти для забезпечення належного рівня формування їхньої комунікативної компетентності нині є актуальною проблемою, що і зумовило вибір теми нашої розвідки.

Мета нашої статті – проаналізувати різні погляди на сутність комунікативно-мовленнєвого розвитку здобувачів початкової освіти та осмислити ефективність застосування навчально-ситуаційних завдань для його здійснення.

Як зазначено в Державному стандарті початкової освіти (2018) однією з ключових компетентностей, що формується на уроках мовно-літературної освітньої галузі, є комунікативна.

К. Пономарьова, узагальнюючи різні погляди дослідників, визначає комунікативну компетентність як «інтегроване особистісне утворення, яке являє собою єдність теоретичної і практичної готовності і здатності учня до здійснення комунікації, дозволяє результативно здійснювати її і творчо самореалізуватися в ній» (Пономарьова, 2020,

с. 10). На думку дослідниці «комунікативна компетентність молодшого школяра виявляється в здатності спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти й відтворювати сприйняту на слух та прочитану інформацію, змістовно й грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах, вільно володіти мовою в різних навчальних та життєвих ситуаціях» (Пономарьова, 2020, с. 10). Отже, комунікативна компетентність передбачає оволодіння молодшими школярами необхідною кількістю мовних і мовленнєвих знань, формування умінь практичного використання мови в процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності.

Необхідність актуалізації вивчення мови в комунікативному аспекті й зокрема її опанування в ситуаціях спілкування обумовлена певними причинами. Основними з яких, на думку Н. Бондаренко, є: «низька комунікативна мотивація, безадресність і безцільність говоріння; обмеженість системи розвитку мовлення, орієнтованої на розвиток здатності писати статичні тексти (перекази і твори), а не створювати динамічні актуальні висловлення, породжені поточними задачами спілкування; ігнорування наявного життєвого й мовленнєвого досвіду учнів, що провокує втрату інтересу до вивчення мови» (Бондаренко, 2017, с. 2-3).

Обґрунтовуючи шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів через активізацію їхньої мовленнєвої діяльності у різних видах (аудіювання, читання, говоріння, письмо) методисти послуговуються поняттям «комунікативно-мовленнєвий розвиток», яке, згідно Т. Піроженко, прийшло на зміну поняттю «мовленнєвий розвиток». Розглядаючи взаємозв'язки комунікативно-мовленнєвих досягнень дитини з перспективою вибору конструктивних стратегій міжособистісної взаємодії з оточенням, дослідниця зауважує, що «достатній рівень комунікативно-мовленнєвого розвитку забезпечує дитині можливість міжособистісного обміну в ситуації контакту» (Піроженко, 2002, с. 21). На думку авторки, комунікативно-мовленнєвий розвиток може здійснюватися у двох площинах: а) у практиці довільного мовленнєвого спілкування (розвиток інтуїтивний, неусвідомлений); б) у процесі спеціально спланованого, організованого та керованого навчання (Піроженко, 2002).

У сучасних лінгводидактичних дослідженнях поняття «комунікативно-мовленнєвий розвиток» детерміновано по-різному. Найбільш повно воно розкрито Ю. Шалівською, яка під комунікативно-мовленнєвим розвитком молодших школярів розуміє «процес становлення і формування мовної/мовленнєвої особистості у процесі взаємодії, комунікації і спілкування її з іншими мовцями в різних мовленнєво-комунікативних ситуаціях (спонтанних, навчально-організованих); включення мовця в різні види мовленнєвої діяльності (навчально-мовленнєвої, комунікативно-мовленнєвої, пізнавально-

мовленнєвої та ін.), спрямованими на реалізацію завдань навчання, пізнання, спілкування» (Шалівська, 2018, с. 5-6).

Науково-теоретичний аналіз праць щодо особливостей комунікативного напрямку навчання мови (А. Богуш, Н. Луцан (2011), М. Вашуленко (2012), Г. Демидчик (2001), Н. Максименко (2015), О. Марущак (2017), В. Мельничайко (2007), О. Петрук (2006), Н. Притулик (2004), О.Ткачук (2016) та ін.) дозволив окреслити погляди вчених на означене поняття. Науковцями комунікативно-мовленнєвий розвиток учнів розглянуто як формування комунікативно-мовленнєвої компетентності школярів, опанування ними понятійного апарату з комунікативно-мовленнєвого розвитку; формування в учнів основних видів мовленнєвих (слухати, читати, говорити і писати) та комунікативних умінь; розвиток здатності до повноцінного спілкування мовними засобами, оволодіння різними стилями, типами і жанрами мовлення, засвоєння особливостей функціонування мовних одиниць у текстах різних стилів, типів і жанрів мовлення; засвоєння учнями властивостей мовлення (логічність, правильність, точність, виразність, багатство, доречність, влучність); формування навичок культури мовлення тощо.

За результатами комунікативно-мовленнєвого розвитку учні мають оволодіти певними вміннями. Комунікативно-мовленнєві вміння – вміння, необхідні для ефективного здійснення мовленнєвої діяльності в умовах міжособистісної взаємодії, тобто в різних ситуаціях спілкування: з різною метою, в різних умовах, з різними співрозмовниками (Притулик, 2004, с. 12-15).

О. Вашуленко, розглядаючи проблему формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання, окреслює їх як такі, що пов'язані з видами усної мовленнєвої діяльності: «адекватно сприймати і розуміти мовленнєве висловлювання (запитання, повідомлення, пояснення, інструкція, текст художнього твору, пізнавальна розповідь тощо); оцінювати і відтворювати сприйняту на слух інформацію; цілеспрямовано і різнобічно використовувати мовлення в міжособистісній взаємодії з людьми різного віку і статусу (діалогічне мовлення) із дотриманням норм мовленнєвого етикету; визначати тему висловлювання та чітко дотримуватися її меж; планувати, готувати, будувати повноцінні в комунікативному відношенні усні висловлювання, які відображають знання учнів про предмет розмови, їхні думки, почуття, наміри, власне ставлення; реалізувати задум у процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності; використовувати найбільш вагомі факти й докази для розкриття теми та основної думки; будувати висловлювання логічно і послідовно, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами та явищами, робити необхідні узагальнення і висновки; обирати тип і стиль мовлення залежно від мети і ситуації спілкування; комунікативно

виправдано добирати і доцільно використовувати вербальні і невербальні засоби спілкування відповідно до типу, стилю, жанру висловлювання; створювати власні тексти; удосконалювати власне і чуже висловлювання. контролювати результати власної комунікативно-мовленнєвої діяльності» (Вашуленко, 2019, с.137-138).

Ю. Шалівська під комунікативно-мовленнєвими вміннями розуміє «здатність мовця забезпечити правильне застосування вербальних і невербальних засобів з метою ефективної взаємодії з учасниками акту спілкування у будь-якій життєвій ситуації» (Шалівська, 2016, с. 9-10).

Результатом комунікативно-мовленнєвого розвитку є комунікативно-мовленнєва компетентність учнів, яка визначається як «полікомпонентне утворення, що передбачає сформованість різних видів мовленнєвих компетенцій та системи комунікативних умінь і навичок, необхідних для успішної навчально-мовленнєвої діяльності відповідно до освітніх ліній Державного стандарту початкової освіти» (Шалівська, 2016, с. 44)

Комунікативно-мовленнєвий розвиток молодших школярів здійснюється у процесі навчально-мовленнєвої діяльності, ефективність якої забезпечується використанням на уроках мови сучасних технологій, засобів навчання, зокрема навчально-ситуаційних завдань.

Питанням використання ситуаційних завдань, вправ у науковій літературі приділялася значна увага, однак вони стосувалися переважно методики вивчення іноземної мови. У дослідженнях з теорії і практики навчання іноземних мов розглядається ситуаційний метод як прийом активного навчання учнів за допомогою застосування ситуаційних вправ. Ситуаційна технологія, як стверджують дослідники, передбачає моделювання конкретних ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації.

Слід зазначити, що у дослідженнях, присвячених методиці навчання української мови, термінопростір означеного поняття досить широкий: ситуаційна вправа, комунікативне завдання, навчально-ситуаційна вправа, елемент ситуаційного навчання, навчально-комунікативне завдання, мовленнєво-ситуаційна вправа.

Аналіз визначень цих понять дозволив зробити висновок про те, що їх змістовною основою є мовленнєва ситуація – «динамічна система взаємин тих, хто спілкується, яка, ґрунтуючись на відображенні об'єктів і подій зовнішнього світу, породжує потребу в цілеспрямованій діяльності для вирішення мовленнєво-розумового завдання й живить цю діяльність» (Богуш, Луцан, 2011, с. 1).

Н. Бондаренко зазначає, що «з погляду моделювання ситуації з навчальною метою істотним видається розуміння її як сукупності умов і обставин, що створюють потребу в акті комунікації, спонукають до мовленнєвої діяльності й забезпечують процес спілкування, визначають

зміст, мовне оформлення висловлювання й переважну форму мовлення (монолог, діалог, полілог, монолог у діалозі тощо), вид (види) мовленнєвої діяльності, а також програмують результат» (Бондаренко, 2017, с. 3).

Отже, у навчально-ситуаційних завданнях закладено штучно створений стимул у вигляді уявлених обставин. Такі завдання передбачають створення умов, які мають відтворювати всі важливі для висловлювання аспекти реальної комунікативної ситуації. Така ситуація «програмує певний зміст і спонукає мовців використовувати, хоча й опосередковано, конкретні граматичні й синтаксичні структури, не фокусуючи на них як таких свою увагу» (Бондаренко, 2017, с. 4).

У наукових джерелах з методики навчання української мови в останні роки активно розглядається потенціал застосування ситуаційних завдань для формування діалогічної компетентності молодших школярів (Н. Дзямулич (2019), Н. Дмитренко (2019), О. Мартіна (2019), Н. Ростикус (2019)). Значний внесок у методику використання ситуаційних вправ як засобу формування діалогічного мовлення учнів зроблено Н. Ростикус. Згідно з її визначенням ситуаційна вправа – це «вправа, штучно змодельована в умовах шкільного навчання відповідно до певних (бажано актуальних і максимально наближених до природних) ситуацій спілкування, які спонукають учнів до створення діалогічних або монологічних висловлень» (Ростикус, 2019, с. 7). Дослідницею розроблено систему вправ, доведена її ефективність, представлено мовленнєво-комунікативні завдання як складники ситуаційних вправ, визначено їхню мету.

Чільне місце посідають дослідження Г. Лещенко, Л. Іванової. Для опрацювання частин мови у 4 класі ними створено завдання, які виступають засобом формування мовних і мовленнєво-комунікативних умінь і допомагають надати мовному завданню або вправі комунікативної спрямованості. Терміни комунікативні та мовленнєво-ситуативні вправи авторами розглянуто як синонімічні, а «власне ситуативні вправи – як різновид комунікативних» (Лещенко, Іванова, 2009, с. 5). Вкрай важливим, на нашу думку, є те, що пропонувані завдання сприяють розвитку не тільки діалогічного комунікативного мовлення, але й монологічного (усного й письмового).

Заслуговує на увагу науковий доробок К. Пономарьової. Нею розглянуто компетентісно орієнтовані завдання в системі початкового курсу української мови. Дослідниця зазначає, що такі завдання спрямовані «не на відтворення інформації, а на організацію самостійної пошукової і творчої діяльності школярів з метою вирішення певних життєвих проблем» (Пономарьова, 2020, с. 40). Важливою ознакою таких завдань авторка називає «модельовання певної життєвої ситуації, в якій перебували, перебувають чи потенційно можуть перебувати молодші школярі» (Пономарьова, 2020, с. 40).

Використання ситуаційних вправ на уроках української мови та літературного читання необхідно розуміти не тільки як виконання мовних і мовленнєвих завдань, а як своєрідний динамічний двосторонній процес спілкування у певних життєвих ситуаціях, які штучно змодельовані вчителем.

Кожна ситуаційна вправа містить такі компоненти: суб'єкти комунікації; мотивація до комунікації; мета; зміст комунікації; ставлення суб'єктів до змісту; співрозмовники як носії певної ролі; умови протікання акту комунікації; результат комунікації. Н. Ростикус (Ростикус, 2019) визначила такі складники ситуаційних діалогічних вправ: учасники діалогу (хто?), місце (де?), ситуація (про що?), мета (чому?), мовленнєво-комунікативне завдання (на що потрібно звертати увагу?). Зауважимо, що певний алгоритм є доцільним і для ситуаційних вправ, виконання яких спрямоване на розвиток монологічного мовлення молодших школярів. Він може бути таким: хто – (адресант, мовець, відправник – учень, який формує інформацію і виконує певну «соціальну роль») – кому (адресат – учень, група учнів, що приймають інформацію) – навіщо (мета мовлення) – що саме (зміст повідомлення) – як, де, коли (місце, час, форма мовлення, інші обставини здійснення акту спілкування). Плануючи застосування ситуаційної вправи на уроці, вчитель повинен окреслити не тільки сукупність умов, які визначають спілкування, але й результат комунікації (діалогічне чи монологічне висловлювання).

Особливу увагу слід звернути на тематику ситуацій, які спонукають учнів до певної мовленнєвої поведінки. Для ситуаційних завдань слід обрати теми актуальні для молодших школярів, з урахуванням їх життєвого досвіду, які викликають інтерес і задовольняють їх потреби у спілкуванні. Особливу зацікавленість школярів викликають мовленнєві ситуації в основі яких уява. Наприклад,

1. Уяви, що до школи приїжджає делегація учнів з іншої країни. Розкажіть їм про те, як організовано процес навчання (які уроки відвідуєте?; скільки триває урок?; чи є канікули?; чи організовано у школі гуртки та які?; чи дозволяють користуватися девайсами і гаджетами? і т. ін.).

2. Уяви, що ти один із розробників нової комп'ютерної гри для навчання маленьких дітей української мови. Одним із героїв цієї гри має бути кмітливий хлопчик, який буде вчитися разом із користувачами гри. У тебе зустріч із графічним дизайнером. Обговори з ним зовнішність цього героя. Побудуй діалог із сусідом по парті.

3. Уяви, що ти входиш до колективу розробників нової комп'ютерної гри для навчання маленьких дітей української мови. Придумай цікаве завдання для навчання малят складати речення про

улюблену іграшку. Обговори зміст цього завдання з іншими авторами (робота в групі).

4. Уяви, що ти переможець конкурсу на кращий твір про улюблене заняття і тебе запросили дати інтерв'ю на місцевому телеканалі /місцевому радіо. На які питання ти хотів би дати відповіді? (Запиши ці питання, продумай відповіді).

Такі ситуаційні завдання потребують від учнів використання певного мовного матеріалу, роблять мовлення вмотивованим. Учні, беручи участь у моделюванні ситуаційної вправи, виступають виконавцями певних соціальних ролей, що забезпечує максимальне відтворення їх особистісних здібностей, комунікативного досвіду.

Основна мета ситуаційних завдань/вправ – розвиток мовлення учнів, закріплення знань з мови на основі діяльності в умовах, наближених до реальних і, як слушно зауважує Н. Бондаренко, «перенесення уваги учнів з конкретної граматичної категорії чи конструкції на смисл висловлювання» (Бондаренко, 2017, с. 5).

Розв'язання навчально-ситуаційних завдань сприяє розвиткові в учнів критичного мислення, навичок вирішення проблем і прийняття зважених рішень; активізації мислення, стимулюванню інтересу до рідної мови, розумінню її ролі в суспільстві. Використання прийому моделювання ситуації спілкування відкриває великі можливості для збагачення, уточнення й активізації словникового запасу учнів, а також для формування вмінь і навичок дотримання вимог певного функціонального стилю.

Переваги застосування навчально-ситуаційних завдань у процесі навчання української мови очевидні. Систематичне й цілеспрямоване їх використання збільшує коло навчального спілкування, формує його, навчає школярів орієнтувати своє мовлення на співрозмовника (співрозмовників) для досягнення успіху комунікації.

Отже, здійснений аналіз наукових джерел з проблеми дослідження дозволив розглянути погляди дослідників на сутність поняття «комунікативно-мовленнєвий розвиток молодших школярів», яке виникло у зв'язку з актуалізацією питань навчання мови у комунікативному аспекті та розгляду теорії комунікативної компетентності в контексті мовленнєвого розвитку. Змістовне його наповнення є різноплановим, але спільним є розуміння комунікативно-мовленнєвого розвитку як процесу становлення мовної/мовленнєвої особистості, яка володіє уміннями ефективного спілкування у різних мовленнєво-комунікативних ситуаціях, користуючись знаннями мови та навичками мовленнєвої діяльності. Результатом комунікативно-мовленнєвого розвитку здобувачів початкової освіти має стати комунікативно-мовленнєва компетентність, яка передбачає сформованість низки відповідних умінь.

Ефективним засобом здійснення процесу комунікативно-мовленнєвого розвитку є навчально-ситуаційні завдання. Мовленнєва ситуація, закладена в них, вмотивовує молодших школярів до активної мовленнєвої діяльності, здійснюваної з урахуванням умов і обставин спілкування. Систематичне застосування навчально-ситуаційних завдань сприяє розвитку й удосконаленню вмінь учнів початкових класів висловлювати думки, почуття та ставлення, взаємодіяти з іншими особами письмово та усно, дотримуючись норм літературної мови.

Подальші розвідки будуть спрямовані на розробку тематики навчально-ситуаційних завдань, методичних рекомендацій щодо їх застосування у процесі формування й розвитку монологічного мовлення здобувачів початкової освіти.

Список використаної літератури

- 1. Державний стандарт початкової освіти (2018).** URL: http://intafy.at.ua/load/uchitelskaja_kopilochka/normativnye_dokumenty/derzhavnij_standart_pochatkovoji_zagalnoji_osviti_zagalni_polozhennja/30-1-0-47.
- 2. Пономарьова К. І.** Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
- 3. Бондаренко Н.** Ситуаційні вправи на уроках української мови. URL: https://lib.iitta.gov.ua/714058/1/%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A1%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96.pdf.
- 4. Піроженко Т.** Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини : монографія. Київ : Нора-принт, 2002. 311 с.
- 5. Шалівська Ю.** Сутність і характеристика комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів. *Innovative solutions in modern science*. 2016. № 5 (5).
- 6. Притулик Н.** Формування умінь українського комунікативного мовлення першокласників в умовах російсько-української двомовності. *Поч. шк.* 2004. №6. С. 12–15.
- 7. Вашуленко О. В.** Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Київ, 18 квіт. 2019 р.). Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць.* Київ : Фенікс, 2019. С. 137–139.
- 8. Шалівська Ю. А.** Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2018. 315 с.
- 9. Богуш А. М., Луцан Н. І.** Розвиток особистості дитини в ігрових мовленнєвих ситуаціях. *Наука і освіта*. 2011. № 5. С. 3–5.
- 10. Ростикус Н. П.** Система ситуаційних вправ як засіб формування діалогічного мовлення учнів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Глухів, 2019.

368 с. **11. Лещенко Г. П.,** Іванова Л. І. Комунікативні завдання на уроках мови. 4 клас. К. : Шк. світ, 2009. 128 с.

References

- 1. Derzhavnyi** standart pochatkovoï osvity [Government standard of primary education]. (2018). Retrieved from http://intafy.at.ua/load/uchitelskaja_kopilochka/normativnye_dokumenty/derzhavnij_standart_pochatkovoï_zagalnoï_osviti_zagalni_polozhennja/30-1-0-47 [in Ukrainian].
- 2. Ponomarova, K. I.** (2020). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv u protsesi navchannia ukraïnskoï movy [Formation of communicative competence of junior schoolchildren in the process of learning the Ukrainian language]. Kyiv: KONVI PRINT [in Ukrainian].
- 3. Bondarenko, N.** (2017). Sytuatsiini vpravy na urokakh ukraïnskoï movy [Situational exercises during ukrainian language lessons]. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/714058/1/%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A1%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96.pdf [in Ukrainian].
- 4. Pirozhenko, T.** (2002). Komunikativno-movlennievyi rozvytok dytyny [Communicative and speech development of a child]. Kyiv: Nora-prynt [in Ukrainian].
- 5. Shalivska, Yu.** (2016). Sutnist i kharakterystyka komunikativno-movlennievoho rozvytku molodshykh shkoliariv [The essence and characteristic of communication and speech development of junior school children]. *Innovative solutions in modern science*, 5 (5) [in Ukrainian].
- 6. Prytulyk, N.** (2004). Formuvannia umin ukraïnskoho komunikativnoho movlennia pershoklasnykiv v umovakh rosiïsko-ukraïnskoï dvomovnosti [The formation of skills of ukrainian communicative speech of 1st form schoolchildren under the condition of Russian-ukrainian linguistic duality]. *Poch. shk. – Primary school*, 6, 12-15 [in Ukrainian].
- 7. Vashulenko, O. V.** (2019). Formuvannia komunikativno-movlennievych umin molodshykh shkoliariv na urokakh literaturnoho chytannia [Formation of communicative and speech skills of junior schoolchildren during reading lessons]. *Osvita XXI stolittia: teoriia, praktyka, perspektyvy. Dydaktyka: teoriia i praktyka – Education of the XXI century: theory, practice, prospects. Didactics: theory and practice.* (pp. 137-139). Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
- 8. Shalivska, Yu. A.** (2018). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly do komunikativno-movlennievoho rozvytku uchniv [Pedagogical conditions of the training of future elementary school teachers to pupils' communicative-speech development]. *Candidate's thesis*. Rivne [in Ukrainian].
- 9. Bohush, A. M., & Lutsan, N. I.** (2011). Rozvytok osobystosti dytyny v ihrovykh movlennievych situatsiiakh [The development of the child's personality in playful speech situations]. *Nauka i osvita – Science and education*, 5, 3-5 [in Ukrainian].
- 10. Rostykus, N. P.** (2019). Systema

sytuatsiinykh vprav yak zasib formuvannia dialohichnoho movlennia uchniv pochatkovykh klasiv [The system of situational exercises as a means of enhancing dialogic speech of junior schoolchildren]. *Candidate's thesis*. Hlukhiv [in Ukrainian]. **11. Leshchenko H. P., & Ivanova, L. I. (2009).** Komunikatyvni zavdannya na urokakh movy. 4 klas. [Communicative exercises on language lessons. 4th grade]. K.: Shk. svit [in Ukrainian].

Правова Н. В. Комунікативно-мовленнєвий розвиток здобувачів початкової освіти засобами навчально-ситуаційних завдань

У статті розглянуто проблему комунікативно-мовленнєвого розвитку здобувачів початкової освіти засобами навчально-ситуаційних завдань. Проаналізовано підходи вчених до визначення поняття «комунікативно-мовленнєвий розвиток молодших школярів». Визначено, що дане поняття виникло у зв'язку з актуалізацією питань навчання мови у комунікативному аспекті та розгляду теорії комунікативної компетентності в контексті мовленнєвого розвитку. Акцентовано увагу на розумінні комунікативно-мовленнєвого розвитку як процесу становлення мовної/мовленнєвої особистості, яка володіє вміннями ефективного спілкування у різних мовленнєво-комунікативних ситуаціях, користуючись знаннями мови та навичками мовленнєвої діяльності.

Представлено різні погляди щодо визначення терміну «навчально-ситуаційне завдання». Розглянуто фактори доцільності застосування прийому моделювання мовленнєвої ситуації на уроках української мови та літературного читання для комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, комунікативно-мовленнєвий розвиток, комунікативно-мовленнєва компетентність, комунікативно-мовленнєві вміння, навчально-ситуаційне завдання, мовленнєва ситуація.

Правова Н. В. Коммуникативно-речевое развитие младших школьников средствами учебно-ситуационных заданий

В статье рассматривается проблема коммуникативно-речевого развития учеников начальной школы средствами учебно-ситуационных заданий. Проанализированы подходы ученых к определению понятия «коммуникативно-речевое развитие младших школьников». Определено, что данное понятие возникло в связи с актуализацией вопросов обучения языку в коммуникативном аспекте и рассмотрением теории коммуникативной компетентности в контексте речевого развития. Акцентируется внимание на понимании исследователями коммуникативно-речевого развития как процесса становления языковой/речевой личности, которая владеет умениями эффективного

общения в различных коммуникативно-речевых ситуациях, используя знания языка и навыки речевой деятельности.

Представлены различные точки зрения на понимание содержания понятия «ситуационное задание». Рассмотрены факторы, доказывающие целесообразность использования приема формирования речевой ситуации на уроках украинского языка и литературного чтения для коммуникативно-речевого развития младших школьников.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, коммуникативно-речевое развитие, коммуникативно-речевая компетентность, коммуникативно-речевые умения, учебно-ситуационное задание, речевая ситуация.

Pravova N. Communicative-speech development of primary schoolchildren by means of educational-situational tasks

In the article the problem of communication and speech development of junior schoolchildren by means of educational-situational exercises are considered. Scientists approaches for concept definition of communication and speech development of primary school's pupils were analyzed. Was determined that current definition was appeared because of question updating of language studying in communication aspect and consideration of the theory of communicational knowledge in case of speech development. Attention is focused on the understanding by researchers of communicative-speech development as a process of formation of a linguistic / speech personality, which have intelligent methods of communication in various communicative-speech situations, using knowledge of the language and skills of speech activity. On the basis of the analysis of scientific literature, the communicative-speech skills, which should be the result of the communicative-speech development of junior schoolchildren, are highlighted. Various points of view on understanding the content of the concept of "situational task" are presented. The conclusion is formulated that the substantive basis of this concept is the speech situation as a system of relations between the participants in communication, which is based on certain conditions and circumstances of communication. The situation stimulates and generates a statement, programs its content, form and implementation. The factors that prove the expediency of using the technique of forming a speech situation at the lessons of the Ukrainian language and literary reading for the communicative-speech development of younger students are considered.

Key words: communicative competence, communicative speech development, communicative speech competence, communicative speech skills, educational situational task, speech situation.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2021 р.

Прийнято до друку 26.11.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.